

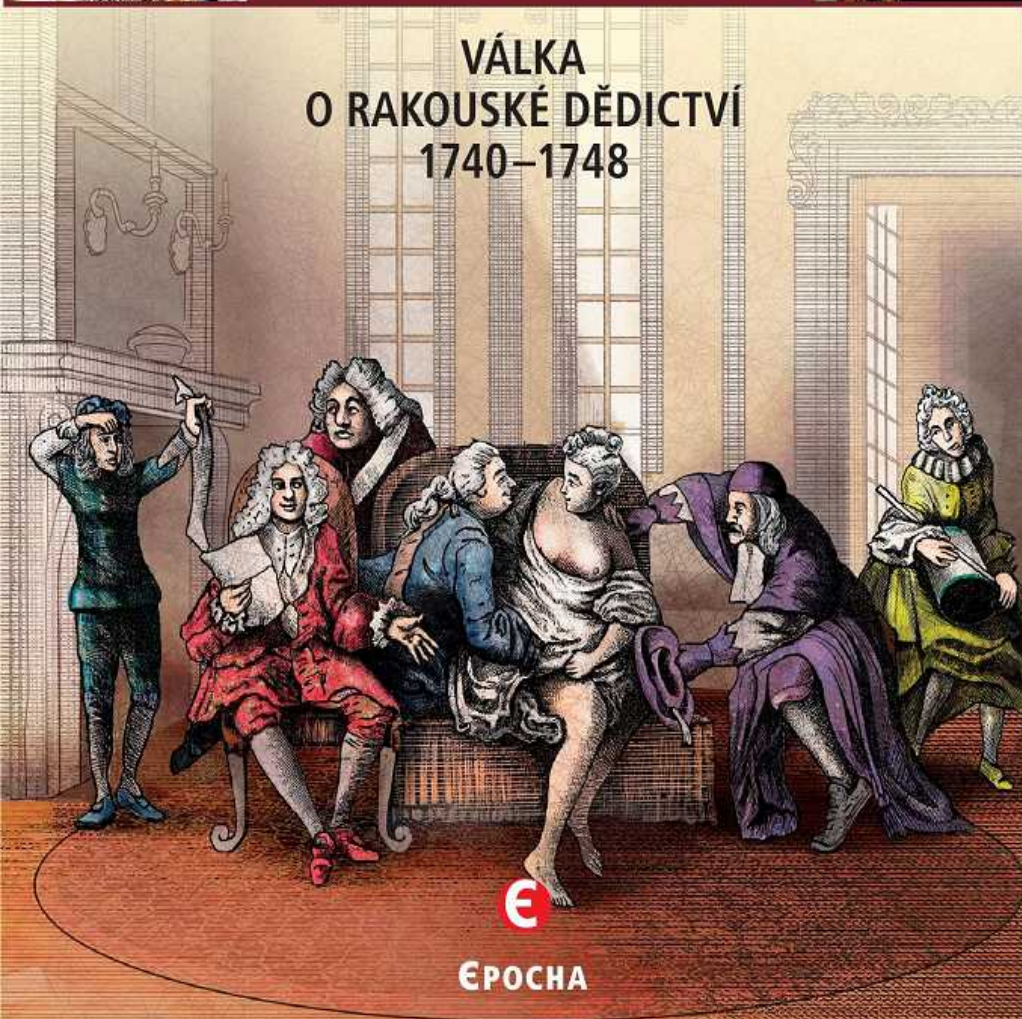
LUBOŠ TARABA

Sukně proti kalhotám

VÁLKA
O RAKOUSKÉ DĚDICTVÍ
1740–1748

E

ÉPOCHA

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
Polozapomenuté
války
VÁLKY

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)

PhDr. Karel Richter, CSc. (Klub autorů literatury faktu)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF UK, Ústav světových dějin)

doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D. (FF ZČU, Katedra historických věd)

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

LUBOŠ TARABA

Sukně proti kalhotám

VÁLKA O RAKOUSKÉ
DĚDICTVÍ 1740–1748

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Luboš Taraba, 2019
Cover © Karel Kárász, 2019
Drawings © Martin Ďásek, 2019
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2019

ISBN 978-80-7557-176-2 (print)
ISBN 978-80-7557-682-8 (ePub)
ISBN 978-80-7557-683-5 (mobi)
ISBN 978-80-7557-684-2 (pdf)

OBSAH

Vzdálená předehra	9
Evropské (ne)pořádky	13
Sny a plány	25
Snadná kořist	36
Martovo řemeslo	46
Radost se dívat	57
Pragmatická aliance	72
Italské patálie	101
Zimní čas	108
Tam u Chotusic	123
Pruské adieu	143
Hra o Prahu	154
Svaté pole	167
Francouzské trable	180
Nová dimenze	196
Velké plány	205
Na Paříž	215
Poražení a vítězové	225
Vrchol umění	249
Smutný divák	263
Hezký den	273
Trapné neštěstí	295

Karlův rok	316
Galligurinapolispani	324
Zaútočte na ně	331
Hřebík do rakve	345
Ten dobytek.	365
Vojenská diplomacie	388
Ne moc úspěšná záležitost	406
Bogia nen!	423
Mare Britannicum	431
Blbý jako mír.	438
Chronologický přehled událostí	456
Výběr použité literatury a pramenů	461

VZDÁLENÁ PŘEDEHRA

Na počátku všeho bylo ucho, lidské ucho. Patřilo britskému námořnímu kapitánovi Robertu Jenkinsovi. V dubnu 1731 mu ho uřízli příslušníci španělské *Guarda Costas*, pobřežní stráže, když jejich loď *La Elisabetlla* zastavila poblíž Kuby Jenkinsovu brigu *Rebecca*, vracející se domů do Glasgow z Jamajky. Jejich velitel Juan de León Fandiño měl při této příležitosti prohlásit: „Běž a vyříd' tvému králi, že mu provedu to samé, pokud se odváží o totéž.“ Třebaže si Jenkins stěžoval na utrpenou újmu hned po návratu rovnou samotnému Jiřímu II., jeho případ v danou chvíli nikoho příliš nezaujal. Zato se začal hodit o necelých sedm let později. V březnu 1738 se objevil v Dolní sněmovně se sklenicí se svým boltcem naloženým v lihu. Noviny napojené na vlivnou obchodní společnost *South Sea Company* celou záležitost patřičně rozvířily a Velkou Británii opět zaplavily protišpanělské nálady vyvolávané „nepřátelským chováním“ Madridu vůči britským obchodníkům a jejich lodím v Novém světě.

Oficiálně šlo o to donutit Španěly dodržovat *asiento*, „neboli smlouvu poskytující britským subjektům svobodu dovozu negrů do Španělské Ameriky“. Podle tohoto dokumentu upřesněného Sevillskou dohodou z roku 1728 měli Britové právo dovézt do Západní Indie každoročně čtyři tisíce osm set otroků po dobu třiceti let. Navíc směli poslat každý rok jednu loď, *Annual Ship*, se zbožím do přístavu Porto Bello na panamském východním pobřeží. Jenže to jim bylo s postupem času málo, takže k nelibosti španělského krále Filipa V. pašovali do jeho amerických kolonií všechno, co jeho tamní poddaní potřebovali.

Přitom se právě v roce 1738 zdálo, že by se Londýn s Madridem mohl dohodnout na smlouvě, jež „by byla vzájemně výhodná pro obě království a přitom by mohla výrazně posloužit bezpečnosti rovnováhy sil“, jak tvrdil britský ministr pokladu, de facto první ministr v historii této ostrovní země, whig Robert Walpole. V lednu 1739 byl patřičný dokument na stole. Obě strany žádaly náhradu navzájem způsobených škod. Třebaže vyslanec v Madridu Benjamin Keene hovořil o sto čtyřiceti tisících liber, Madridu se podařilo usmlouvat částku pětadevadesát tisíc. Walpole jen těžko přesvědčoval své kolegy ve vládě, natož opoziční

torye, aby výsledek jeho diplomatického úsilí akceptovali. Jenže Španělé se k placení neměli. Za touto změnou kursu od smířlivosti ke konfrontaci stála Francie svázaná s Madridem „rodinnou aliancí“. Ludvík XV. byl synovcem Filipa V. O to více se proto v Londýně mluvilo o odvetě za „urážku cti“. Alespoň opozice měla v této otázce naprosto jasno. Ať rozhodne síla.

Svým způsobem to byl konflikt, který si nepřála ani jedna strana, ale španělské nároky na celou Latinskou Ameriku, kromě Brazílie, a tamní přilehlé oceány, zhmotňující se do honu na britské obchodní lodě, představovaly jen predehru ke španělským snahám vymazat z map podle názoru Madridu „ilegální“ britské enklávy v Campeche a Hondurasu. Další jablko sváru představoval vznik britské kolonie Georgia na severoamerickém subkontinentu v roce 1732. O šest let později měli Španělé v Havaně připraveno tři tisíce mužů, aby ji smetli ze zemského povrchu, ale nedošlo k tomu. Britové však, na prvním místě šéf diplomacie Thomas Pelham-Holles lord Newcastle, věřili, že válka se Španěly bude snadná a že Španělé na jejím konci „musí být“, řečeno slovy jednoho pamfletisty, „spokojeni s tím, že budou souhlasit s takovými podmínkami, jež bychom jim s potěšením vnutili“. Tehdy šestačtyřicetiletý Newcastle se rozhodl, že válka musí být co nejdříve, a to do listopadu, kdy se na podzim sejde poprvé sněmovna a opozice se pokusí svrhnout jeho stále méně oblíbeného ochránce Walpolea. Král Jiří II. proto 10. července 1739 nařídil válečnému námořnictvu spustit akce proti Španělsku. Britskou středomořskou flotilu admirála Nicholase Haddocka, která zahájila koncem léta blokádu Gibraltarské úžiny, podpořila eskadra Chaloner Ogleho operující podél portugalského pobřeží. Další eskadra vyrazila do Karibiku. Pět řadových válečných plavidel viceadmirála Edwarda Vernona se v říjnu na Jamajce připojí k tamní malé eskadře. Španělé se ale nedali zastrašit. Když Walpole odstoupil od Sevillské smlouvy z roku 1729 dovolující Španělům kontrolovat britská plavidla, zrušili *asiento* a zabavili lodě kotvící pod vlajkou svatého Jiří v jejich přístavech. Třebaže britský útok na španělský přístav La Guaira v provincii Venezuela koncem října 1739 ztroskotal v palbě pobřežních děl, válka, kterou Londýn vyhlásil Španělsku oficiálně 30. téhož měsíce, vypadala pro Brity zpočátku na snadnou záležitost. Ještě v listopadu dobyl „Starý grog“ Edward Vernon – jak mu jeho

muži říkali kvůli barvě kabátu shodující se se zbarvením nápoje, který jim nařídil vydávat místo čistého rumu – jeden ze tří nejdůležitějších španělských přístavů v Karibiku, Porto Bello. V Londýně to vyvolalo obrovské nadšení a přesvědčení, že válka bude nedělní procházkou. Mezi politiky se probírala jako možný cíl útoku Kuba, „jež nám dá klíč k Západní Indii“, jak mnozí tvrdili. Jako druhá varianta se nabízela Cartagena, třetí z hlavních španělských přístavů Západní Indie. Zato z Paříže se ozvalo, že Francie „nemůže nic takového strpět“, protože to ohrožuje španělský zámořský obchod a kolonie v Novém světě.

V prosinci 1739 britská admirálita rozhodla vyslat na Jamajku další eskadru. Válečná rada, která se v tamním Port Royal sejde, zvolí cíl útoku. Jenže v Karibiku se objevily válečné lodě španělského admirála dona Roderiga de Torres. Zároveň s tím Španělé zahájili také válečné přípravy v Evropě. Část jejich armády se soustředila u Gibraltarů, který Velká Británie držela od války o španělské dědictví a nehodlala se ho v žádném případě vzdát. Další jednotky se přesouvaly do přístavů na středozemním pobřeží a do třetice všeho jiná část flotily a pozemních jednotek vyvolávala na atlantickém pobřeží dojem, že by se mohlo jednat o pokus o útok na Britské ostrovy.

V říjnu 1740 byl viceadmirál Vernon čekající stále netrpělivěji na loď slíbené z domova informován, že ve vodách Martiniku křížují hned dvě francouzské eskadry pod velením markýze d'Antin a admirála rytíře de la Roche Alart. „Člověk nemůže nijak moc pochybovat o tom, že Anglie vyhlásí válku“ i Francii, odhadoval další vývoj Antoine François de Pardaillan de Gondrin markýz d'Antin krátce předtím, než jeho vlajková loď zamířila v srpnu 1740 do Západní Indie.

Druhá britská expediční eskadra dorazila do Port Royalu až v prosinci 1740. Místo toho, aby se dohodli na společném postupu, se admirálové Vernon, Ogle a generálmajor Thomas Wentworth utápěli v nekonečných sporech. Naštěstí pro ně vzájemná řevnivost mezi markýzem d'Antin a admirálem de Torres paralyzovala taktéž španělsko-francouzské loďstvo. Jenže to už Londýn zaměstnávaly jiné starosti. Dominovaly jim obavy ze španělské invaze do katolického Skotka, nespokojeného s vládou anglikánských Angličanů. Proto také zůstala většina ze sto padesáti válečných plavidel v britských přístavech. Vlastní bezpečnost měla přednost.

Už v srpnu 1739 se lord Newcastle, zodpovědný za rozpoutání války, dal škarohlídky slyšet, že až „se Francouzi připojí ke Španělsku, budeme napadeni u nás doma. Myslím, že je vše v sázce. Celá síla Francie nasazená spolu se španělskou proti Anglii by bez zvláštní prozřetelnosti zvítězila. Nic, kromě nějaké akce na kontinentě, nás nemůže zachránit,“ psal do Londýna Walpoleův mladší bratr Horatio, toho času vyslanec v Haagu. Také velitel *Channel Fleet*, tedy flotily odpovídající za obranu britských ostrovů, admirál John Norris sdílel tyto obavy: „Řekl jsem siru Robertu [Walpoleovi – pozn. L. T.], že si myslím, že nejlepší cesta, jak zaměstnat Francii, by byla dostat do Flander čtyři tisíce mužů s vědomím toho, že Nizozemsko bude donuceno do toho jít. Císař [Karel VI. – pozn. L. T.] bude nucen se přidat, a kdybych byl na místě sira Roberta, měl bych ve Flandrech v březnu osmdesátitisícovou armádu a císaře v Neapoli. To by byla největší naděje na úspěch proti Francii.“

The powerful built by a man of war
The happy friend of man the world
The virtuous soldier of the world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world

Canst the way of his happy land
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world

SLAVERY.

The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world

The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world
The man of war the officer of a world

Válka o Jenkinsovo ucho

EVROPSKÉ (NE)POŘÁDKY

Byla to pragmatická doba. Smlouvy platily, pokud je podpírala síla, peníze a vojsko. Jak prohlásil pár let předtím jeden z nejvlivnějších mužů na vídeňském dvoře Evžen Savojský, „dvě stě tisíc vojáků je lepších než všechny traktáty“. Jinak se jejich hodnota rovnala papíru, který v lepším případě mohl posloužit jako ucpávka do pušky, ne-li ještě hůře. A přesně takový byl i osud dokumentu, který vstoupil do historie pod příznačným názvem „pragmatická sankce“.

Během války o španělské dědictví, kterou způsobilo vyměření zdegenerovaných, nemocemi prolezlých španělských příbuzných, se císař Svaté říše římské, český a uherský král, rakouský arcivévoda Leopold I. rozhodl případnému opakování takové nepříjemné situace ve své rodině předejít. Proto uzavřel v září 1703 se svými syny Josefem a Karlem tajnou dohodu o nástupnictví. Ta určovala, že žena se může stát dědičkou trůnu pouze v případě, že nebude žít jediný z mužských dědiců. Leopold zemřel o dva roky později a na jeho místo nastoupil starší z jeho potomků – Josef I. Jeho vláda trvala pouhých šest let a na uprázdněný trůn usedl jeho mladší bratr Karel, „toho jména šestý“. Netrvalo dlouho a dotyčnou smlouvu si upravil k obrazu svému. V dubnu 1713 spatřil světlo světa dokument *Pactum Mutuae Successionis*. Karel v něm na jedné straně preventivně ustanovil nedělitelnost habsburských dědičných zemí, a třebaže zároveň potvrdil, že dědičné právo přechází na ženu z habsburského rodu pouze za podmínky, že vymřou všichni mužští příslušníci rodu, vědomě opomenul své neteře. Zatímco smlouva z roku 1703 ponechávala záležitosti ženského nástupnictví víceméně otevřenou, „pragmatická sankce“ upřesňovala, že toto právo přechází na dceru posledně vládnoucího Habsburka. V tomto případě na Marii Terezii, narozenou roku 1717. Karel VI. tento dokument nejprve předložil ke schválení zemským sněmům včetně uherského. Zároveň s tím usiloval o to, aby ho uznaly evropské mocnosti. Až do roku 1735 konečně souhlasil i hlavní rakouský rival, tedy Francie. Jen bavorský kurfiřt a sardinský král se nedali zlomit.

Nemenší starost Karlu VI. dělalo udržet císařskou korunu ve Vídni, a to pro svého zetě Františka Štěpána Lotrinského, manžela Marie

Terezie. Žena jako císařovna Svaté říše římské národa německého byla předem vyloučena. Jenže pro „Rakousko“, jak se habsburskému impériu říkalo, nedopadla dobře jak válka o polské nástupnictví, kvůli níž Karel VI. v roce 1738 musel odeslat Neapolsko a Sicílii, které připadly Španělsku, tak následný pokus využít rusko-tureckou válku a trochu se územně zahojit na úkor odvěkého nepřítele, osmanské říše. Místo toho přišla série debaklů korunovaná v září 1739 „potupným“ bělehradským mírem, zprostředkovaným navíc úhlavním nepřítelem, Francií. Proto Karel VI. odložil záležitost příští volby římského krále prozatím *ad acta* s tím, že se k ní vrátí za příhodnější situace. Doufal, že kurfiřti časem přece jen zkousnou, že František Štěpán je napůl „Francouz“, jak se o něm povídalo, a že nebude vadit ani to, že Toskánsko, které dostal jako náhradu za rodné Lotrinsko, kam francouzský král Ludvík XV. uklidil svého tchána, neúspěšného kandidáta po polský trůn Stanislava Leszczyňského, nepatří do Svaté říše římské (národa německého).

Více než na volitelích však záleželo, jaký postoj k Františku Štěpánovi zaujme Francie, preferující jako budoucího kandidáta na císařskou korunu svého spojence, bavorského kurfiřta, tedy „Němce“ Karla Alberta. Prozatím v tomto směru panoval relativní klid už proto, že v pořadí třetí z tria „velkých“ francouzských kardinálů Richelieu – Mazarin – Fleury, bývalý vychovatel a následně první ministr Ludvíka XV., André Hercule de Fleury, sice dojednal alianci s Pruskem, čímž „kaprála na trůně“ Friedricha Viléma I. přetáhl napůl z rakouské na francouzskou stranu, ale zároveň společně s ostatními velmocemi definitivně zchladil jeho tužby získat knížectví Berg a Jülich otravující dlouhodobě ovzduší nejen v Říši. A když Fleury ještě domluvil rusko-švédskou alianci a k dokonání všeho dokázal najít společnou řeč i s Rakouskem, mnoho lidí nabylo dojmu, že tentokrát by se mohl Starý kontinent vyhnout na nějaký čas nové válce.

Jenže nad střední Evropou visela jako Damoklův meč právě zmíněná „pragmatická sankce“. Třebaže byla označována za „nezvratitelnou a platnou po všechny časy“, po smrti Karla VI. bude vše jinak. Na habsburské impérium se vrhnou jeho sousedi jako supi na mršinu, aby si něco odtrhli. A Francie určitě nepropásne příhodný okamžik, aby se zbavila rakouského vlivu v Říši. Největší nebezpečí, jak se shodovali všichni diplomaté, v sobě skrývaly nároky obou Josefových dcer. Jak Marie Josefa,

od roku 1720 choť saského kurfiřta, tak její mladší sestra Marie Amálie, provdaná za bavorského kurfiřta dva roky po ní, se sice svých práv na „rakouské dědictví“ vzdaly, ale neznamenalo to, že u toho opravdu zůstane navždy, že to tak jejich manželé ponechají. Když říšský sněm „pragmatickou sankcí“ v roce 1732 schválil, oba odmítli jeho rozhodnutí akceptovat. Zvláště bavorský Karel Albert se co chvíli odvolával na své „nejsvětější právo [...] žádat přiměřený podíl z dědictví [...] v případě vymření mužské linie habsburského domu“, což nebylo nic menšího než „Horní a Dolní Rakousy, Korutany a Štýrsko, aniž bych se zmiňoval o mém nároku na Nizozemí a Tyrolsko“. „Evropa nebude nikdy klidná, dokud nebude kurfiřt spokojený,“ hlásil z Mnichova jeden britský diplomat. A jeho kolega z Paříže k tomu o pár měsíců později dodal: „Záruka míru a pragmatická sankce nebudou mít po smrti kardinála [Fleuryho – pozn. L. T.] větší cenu než obyčejný knoflík.“ Podle Fleuryho představ bylo pro Francii výhodnější využívat k prosazení jejího vlivu v Říši peníze a diplomaty než riskovat drahou, a hlavně nejistou válku. Proto byl připraven pomoci Karlu Albertovi, bude-li se ucházet o císařskou korunu, ale nehodlal podporovat jeho požadavky ohledně „dědictví“ po Karlovi VI., natož aby kvůli němu válčil.

Francouzsko-rakouské soupeření o vliv v Říši představovalo pouze jeden ze čtyř konfliktů, které starým světem hýbaly. Vedle už zmíněného britsko-španělského duelu zde byl ještě dlouhodobý španělsko-rakouský zápas o Itálii. Zatímco španělští Bourboni během války o polské nástupnictví znovu získali neapolské království, odkud vyhnali rakouského místokrále, rakouským Habsburkům zde patřilo od války o španělské dědictví Milánsko a nyní ještě Toskánsko Františka Štěpána Lotrinského. Tento stav však nevyhovoval ani jedné straně. Marie Terezie by ráda znovu získala zpět Sicílii s Neapolí, v Madridu toužili pro změnu po dalších italských knížectvích. Protože prvorozený syn Filipa V. a jeho druhé manželky Elisabetty Farnese už seděl jako Karel VII. na neapolském trůnu, jejich druhorozenému Filipovi by podle jeho matky *slušela* habsburská dominia Piacenza a Parma. Bylo jasné, že dobrovolně se jich ve Vídni nevzdají. „Úmyslem tohoto krále bylo vždy obnovit jeho vládu, anebo ji alespoň předat do rukou jeho syna, aby všechny tyto [italské – pozn. L. T.] státy patřily jeho trůnu, až na něj usedne,“ tvrdili piemontští diplomaté o španělském Filipovi V.

A právě to znepokojovalo jejich pána, Karla Emanuela III., toužícího po milánském knížectví. Sardinský král „pragmatickou sankcí“ neuznával. Označoval ji za „něco, co se rovná ničemu“, ale kvůli španělské rozpínavosti podporované sousední Francií spojoval své plány spíše s Rakouskem. Přitom ještě za války o polské dědictví sázel na Versailles. To však už neplatilo. Nyní se mu zdálo, že by mohl snáze dosáhnout svého s pomocí Vídně. Rakouský maršál Otto von Walsegg jeho metody definoval „jako zmatek a kradení“.

A to vše ovlivňovalo gradující francouzsko-britský zápas o mocenské prvenství v Evropě, kde se proti sobě zformovaly dvě koalice. Na jedné straně Španělsko a Francie opírající se o aliance se Švédskem a Bavorskem, navíc s osmanskou kartou v rukávu. Proti nim Rakušané a Britové spoléhající, když ne na podporu, tak alespoň neutralitu Ruska. Jejich dalšími spojenci byli, vedle zmíněného sardinského království, Nizozemí, Dánsko a vlast nových britských panovníků, Hannoverští.

Byla to ale jiná smrt než starého kardinála Fleuryho, která pootěvřela evropskou Pandořinu skříňku. Poslední květnový den roku 1740 se odebral na věčnost pruský král Friedrich Vilém I. „Celý Berlín pláče radostí, pro jeho předchůdce neplakal nikdo, to vím,“ napsal Voltaire, když na hohenzollernský trůn usedl jeho oblíbenec Friedrich II., svého času potenciální nápadník Marie Terezie, kterého ze hry vyřadila jeho protestantská víra. V prvním okamžiku se někteří domnívali, že nový král, kterému podle jeho slov ležel na srdci „blahobyt země“ a přání „činit každého poddaného spokojeným a šťastným“, sníží početní stav armády dusící rozkvět země, v níž každý osmadvacátý muž nosil vojenskou uniformu. Například v sardinském království to byl každý sedmasedmdesátý a ve Francii každý sto padesátý sedmý obyvatel nosící kalhoty. Ve skutečnosti se stal opak. „Začal jsem hned posílením branné moci o šestnáct praporů, pět eskadron husarů a jednu eskadronu gardy,“ pochlubil se Friedrich II. Voltairovi. Rozpustil jen pluk „velkých chlapů“, luxusní hračku svého kaprálského otce, ale dotyčné vojáky si ponechal.

Našli se ale i takoví, kteří se nedali Friedrichovým vystupováním obalamutit. „Poslední pruský král byl nerozhodný vládce, jeho přirozená skromnost ho činila malým na to, aby se ho někdo bál. Panovník, který zaujal jeho místo, dokazuje, že je hodně jiný. Jasně dává najevo, že touží po slávě, vědom si solidnosti svých práv, vědom si své síly,“

psal už v polovině července 1740 francouzský vyslanec, generál Louis Henry markýz de Valory z Berlína.

To, že vše nebude tak idylické, jak se mohlo zpočátku zdát, naznačily tahanice o panství Hersal s lutyšským biskupem Georgem Ludwigem von Berghes. Před dvěma roky odtud lidé vyhnali verbíře Friedricha Viléma, třebaže mu podle zákona byli povinováni poslušností. „Když ministři mluví o politice, jsou lidmi na svém místě, pokud mluví o válce, je to, jako když Indián mluví o astronomii. Ještě letos odjedu do Cleve a ještě jednou se po dobrém pokusím vše vyřešit po dobrém. Narazím-li na odpor, budu již vědět, jak se domoci svých práv. Císař je stará modla. Dnes zosobňuje moc a zítra nebude ničím,“ odrazil Friedrich všechny námitky a rady, aby postupoval opatrně.

Přesně to se stalo. Karel VI. vydechl naposledy ve dvě hodiny ráno 20. října 1740. Lékaři za příčinu jeho nečekané smrti uvedli nachlazení na lovu. „Žil pětapadesát let, devatenáct dní a osm hodin,“ je vytesáno na jeho náhrobku. Poslední léta představovala více méně plejádu neúspěchů. „Turci skoro v Uhrách, Maďari ve zbrani, Sasové v Čechách, Bavoři u bran Vídně a Francie duše toho všeho,“ prorokoval chmurnou budoucnost habsburského domu krátce po císařově skonu britský vyslanec ve Vídni Thomas Robinson. Netušil, že první úder přijde odjinud. A to přesto, že dosluhující rakouský vyslanec v Berlíně Franz Christoph von Demerat varoval už v srpnu před akutním nebezpečím z pruské strany. „Nemůžeme tomu uvěřit,“ zpražili ho z Vídně.

Prusko nebo spíše Prusko-Braniborsko představovalo zvláštní útvar. Tvořilo jej Východní Prusko a Braniborsko, které Hohenzollernům svého času přenechal císař Zikmund, společně s územími u Vesery a Rýna. Kvůli tomu se Friedrich Vilém snažil získat jako spojenci knížectví Jülich a Berg patřící falcko-sulzbašské linii Wittelsbachů, ale Karel VI. mu udělal čáru přes rozpočet, na což pruský král nezapomněl a patřičně instruoval i svého syna. On sám si na válku netroufal, zato spořil a budoval armádu. Na dva miliony dvě stě tisíc obyvatel připadalo dobře vycvičených, ale vesměs neostřílených osmdesát tisíc vojáků. Ve Vídni předpokládali, že Friedrich bude pokračovat v otcově duchu, že bude vyhrožovat, ale na střet si netroufne.

Třiadvacet let a šest měsíců mladá „královna v Uhrách a Čechách, rakouská arcivévodkyně, vévodkyně burgundská, štyrská, korutanská

a krajinská, dále milánská, mantovská, parmská a piacenzská, hraběnka flanderská, tyrolská a goricijská, provdaná vévodkyně lotrinská, velkovévodkyně toskánská“ Marie Terezie neměla na smutek po otcově skonu ani chvilku. Třebaže týž rok porodila už třetí dceru Marii Karolínu, její břicho prozrazovalo, že je opět v pozeňnaném stavu. A to už pátý měsíc. Nyní měla dokázat, že je silná nejen fyzicky, ale i psychicky. Dědictví, které přebírala, bylo děsivé. Impérium s šestnácti miliony duší vypadalo impozantně jen na papíře. Později to lakonicky shrne do jediné věty: „Byla jsem v těch podmínkách bez peněz, důvěry a armády.“ Čtyřiačtyřicetiletý guvernér Rakouského Nizozemí Friedrich hrabě Harrach doufal, že zemře dříve, než habsburská říše zanikne. Tak veliká skepse ohledně budoucnosti v některých kruzích panovala.

„Neshody, zmatky, spory, průtahy, nerozhodnost, nedůvěra, žárlivost, intriky, kliky,“ líčil poměry panující na vídeňském dvoře jeden nizozemský diplomat. Přesně to sedělo i na „tajnou konferenci“, pěťici mužů vesměs vyššího věku, kterou nová panovnice okamžitě svolala. Zatímco nejvyššímu kancléři Philippu Ludwigovi hraběti Sinzendorfovi, „velkému žvanilovi“, jak ho charakterizoval Evžen Savojský, chyběly do sedmdesáti dva měsíce, prezidentovi dvorní rady, šefovi financí Gundakerovi Thomasovi hraběti Starhembergovi scházely do osmdesáti tři roky. Aloisi Raimundovi hraběti Harrachovi, bývalému místokráli v Neapoli, táhlo na dvaasedmdesátý rok, a jeho bratru polnímu maršálovi Janu Filipovi bylo sice pouhých dvaasedesát let, ale o to horší mínění o něm panovalo. O jeho jmenování do čela dvorské válečné rady se Karel VI. vyjádřil v tom smyslu, že neměl „příliš moc na výběr“. Pátý muž tajné konference, vrchní hofmistr, šestasedmdesátiletý maršál Joseph Lothar hrabě Köningsegg-Rothenfels se totiž znemožnil zpackanou válkou proti osmanské říši, ale přesto svou politickou smrt přežil více než dobře. O to větší vliv získal již u Karla VI. a zvláště jeho dcery šéf protokolu „tajné konference“, jednapadesátiletý syn profesora ze Štrasburku, právník Johann Christoph svobodný pán Bartenstein. Mimo jiné strůjce sňatku Marie Terezie s Františkem Štěpánem Lotrinským před čtyřmi roky. Když Karel VI. zatlačil na svého „milovaného syna“, jak mu někdy říkal, aby se vzdal rodného Lotrinska ve prospěch Francie, ten se v první chvíli vzepřel. „Žádné odstoupení, žádná arcivévodkyně,“ řekl Františku Štěpánovi prý Bartenstein. Třebaže nepatřil mezi členy „tajné konference“;

z pozice tajemníka se vyjadřoval ke všem zahraničním záležitostem, až nakonec fungoval jako neoficiální šéf rakouské diplomacie. Ačkoliv se řadil k stoupencům dobrých vztahů s Francií, uvědomoval si rizika s tím spojená. Proto prosadil v roce 1739 spojeneckou smlouvu s Ruskem sloužící jako určitá bezpečnostní pojistka. „V povaze toho chlapa je vypláznout jazyk tak daleko, jak jen dokáže, zato se nikdy nevrhá do nějaké záležitosti rychleji, než je to nutné,“ popisoval Bartensteinovy myšlenkové pochody jeden britský diplomat. Šestá židle u stolu „tajné konference“ patřila dvaatřicetiletému Františku Štěpánovi. Byl jejím členem však jen do počtu. Jednání se vesměs neúčastnil. Marie Terezie na něj i přes tyto nedostatky spoléhala a nechávala se ovlivňovat jeho názory. Sama navíc nebyla na svou úlohu připravena. Karel VI. zanedbal hodně věcí, včetně přípravy své dcery na roli panovnice.

Marie Terezie

Ještě v dezolátnějším stavu než „tajná konference“ byla armáda. Na papíře čítala téměř sto šedesát sedm tisíc mužů, z toho téměř sto osmnáct tisíc infanteristů ve dvaapadesáti pěších plucích a jednačtyřicet tisíc kavaleristů v osmnácti kyrysnických, čtrnácti dragounských a osmi husarských plucích. Ve skutečnosti to ale bylo pouhých padesát tisíc pěšáků a něco přes devět tisíc čtyři sta jezdců. Většina z nich, především jízda, tou dobou ještě pobývala v Uhersku a Sedmihradsku